

पारंपारिक व ललित विज्ञान साहित्य (www.mngogate.com) मधील लेख M05

मराठी विज्ञान परिषद 1966 मध्ये स्थापन झाली (विज्ञान भवन, पुरव मार्ग, मुंबई 400022) तेव्हापासून मी परिषदेचा कार्यकर्ता आहे. सत्रातील सर्व निबंध व चर्चा उपयुक्त आहेत. मला सत्राचे अध्यक्ष केल्याबद्दल आभार. समारोप करताना परिषदेचा व तिच्या मासिक पत्रिकेचा निर्देश करतो.

परिषद आधुनिक विज्ञानाचा प्रसार करते पण परिषदेने पारंपारिक विज्ञानाचीही दखल घेतली उदा. भास्कर, आर्यभट इत्यादी प्राचीन शास्त्रज्ञांवर व आयुर्वेदावर वेळोवेळी लेख प्रसिद्ध केले. 1971 मध्ये लीलावती प्राचीन गणितग्रंथावर ना. ह. फडके यांचे पुस्तक साहित्यसंस्कृती मंडळ अनुदानाने प्रकाशित झाले. त्याचे वृत्त पत्रिकेत आहे. न. र. फाटक यांचे 19 व्या शतकातील मराठी विज्ञान साहित्यावरील भाषण पत्रिकेत 1969 मध्ये आले. पारंपारिक विज्ञान व संतसाहित्य यांमध्ये विज्ञानास विसंगत अशा चुका दिसल्यास त्या बाजूस ठेवून ग्रंथातील अन्य मजकूर ग्राह्य आहे काय ते पहावे.

1993 मध्ये एका पाहणीत सर्व भारतीय भाषांतील चांगल्या विज्ञानकथांमध्ये 35 टक्के संख्या मराठीत आढळली. यामागे कित्येकांचे योगदान आहे. परिषदेचेही आहे. परिषदेच्या विज्ञानकथा स्पर्धा 1970 पासून दरवर्षी होतात. दर वेळी एक वैज्ञानिक व एक साहित्यिक हे परीक्षक असतात. विजेत्यांना विज्ञान संमेलनात बक्षीसे दिली जातात. विजयी कथा पत्रिकेत येतात. काहींचा संग्रह विज्ञानिनी या नावे श्रीविद्या प्रकाशनने 1990 मध्ये प्रसिद्ध केला. मुंबई विद्यापीठ मराठी विभाग व परिषद यानी विज्ञानकथांवर एक चर्चासत्र 1983 मध्ये घेतले. विज्ञानसाहित्य आणि संकल्पना या नावाने त्यावर पुस्तक (नीहारा प्रकाशन) प्रसिद्ध झाले. काही मार्गदर्शन शिबीरे घेतली गेली. स्पर्धेत स्पष्ट केले जाते की कथेला साहित्य मूल्य हवे व विज्ञानाची बैठक हवी. अवकाशयात्रा, यांत्रिक मानव हेच विषय कथेत असावेत असे नाही. उदा. कोकणात खूप पाऊस पडून बरेच पाणी वाया जाते. सह्याद्रीच्या पूर्वेस पाण्याची टंचाई आहे. जादा ढग पूर्वेस जाण्यासाठी काही पर्वतशिखरे तोडावीत असे आज अजब वाटणारे कथासूत्र घेता येईल. शिखरे कशी फोडली, ढीग कुठे टाकले, लोक कसे बिथरले, असे काही कल्पक चित्रण कथेत पाहिजे. विख्यात विज्ञानकथालेखक आर्थर क्लार्क 1972 मध्ये मुंबईत आले असताना परिषदेने त्यांच्याशी चर्चा केली. तिचे वृत्त पत्रिकेत आहे.

परिषदेने 1971मध्ये विद्याधर गोखले यांची काही वैज्ञानिकांशी चर्चा ठेवली. वायूगळती वगैरे प्रश्न तेव्हा नव्हते. चर्चेतील प्रतिभापलायन या मुद्यावर गोखले यानी बरसते सूर्यातूनि चंद्रिका हे नाटक लिहिले. परिषदेने आईनस्टाईन जन्मशताब्दीनिमित्त गीतस्पर्धा घेतली. पत्रिकेत हे वृत्त आले आहे. ललित विज्ञानसाहित्य असे विविध रूपानी प्रकट होऊ शकते. ते विज्ञानप्रसारास पोषक आहे.

नोव्हें 2003 पुणे विद्यापीठ तत्त्वज्ञान विभाग व साहित्यअकादमी आयोजित मराठीतील विज्ञान साहित्य चर्चासत्रात सत्र 1. --- **म. ना. गोगटे** लेखकसंपर्क वेबसाईटच्या इंडेक्सपानावर